

**МАТЕРІАЛИ ЧЕТВЕРТИХ МІЖВУЗІВСЬКИХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЧИТАНЬ
«ПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО ПРИНЦИПИ, ФОРМИ
ТА СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ СВОБОДИ»**

**АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕМОКРАТІЇ ЯК ФОРМИ
МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ ТА АКТУАЛЬНОГО НАПРЯМУ
ГЛОБАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ**

Тетяна Андрущенко

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичної психології та соціально-правових технологій
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

Подолання ціннісного розколу цивілізації є головним завданням людства XXI століття. Доки не буде ліквідовано останній арсенал зброї масового ураження, будь-який розкол загрожує вибухом світового штибу, що, поза всяким сумнівом, призведе до самознищення людства як такого.

Центром і основною ланкою уникнення цієї перспективи є демократія, утвердження якої у всесвітньому масштабі продовжує прогресивний поступ останніх десятиріч. Адаже тільки єдина система політичних координат здатна гармонійно поєднати світ ціннісної самоідентифікації людини та державно-владного режиму, в якому вона існує. У сучасному глобальному світі на зміну класичним ідеологіям приходять цивілізаційні світогляди – ціннісні системи, притаманні найбільшим з можливих соціальних спільнот – цивілізаціям як найвищим культурним спільнотам людей і найширшому рівню культурної ідентифікації. Відтак, самоідентифікація громадян відбувається вже не за ознаками підтримки тієї чи іншої політичної доктрини, а за ознаками більш високого ціннісного порядку.

Саме на ґрунті демократичних цінностей стає можливим подолання цивілізаційного розколу сучасного світу. На думку сучасних дослідників, цей розкол зумовлений не якимись «одвічними» рисами ворожості певних цивілізацій, а конкретними відмінностями між різними системами цінностей, які (поряд з іншими критеріями – соціально-економічними, релігійними, расовими, ідеологічними) перебувають в основі визначення цих цивілізацій. З'ясування ціннісних відмінностей, усвідомлення того, що вони не є антагоністичними, пошук спільних ідеалів і норм мають сприяти подоланню ціннісного розколу сучасної цивілізації.

Подальший розвиток демократії має бути як «кількісним», так і «якісним» – демократія повинна не тільки поширюватися у різних країнах на рівні зовнішнього запозичення певних інститутів, але й долати притаманні їй внутрішні суперечності, оновлюючи свою систему цінностей. Можна стверджувати, що розвиток демократії значною мірою відображає загальний розвиток людства на засадах, викристалізованих історією. З давніх часів, коли тільки розпочали виникати демократичні інститути, і до сьогодення демократія засвідчила свій величезний потенціал щодо вдосконалення політичної системи, соціальних відносин, духовного світу людини.

Що ж таке демократія і в чому прихована її конструктивна роль стосовно подолання ціннісного розколу цивілізації? Зупинимось на цьому більш детально.

Коли кожна нація має свої особливі переконання, вірування, закони і звичаї, вона вважає себе наче єдиним повноправним представником всього людства в цілому. Якщо між народами, налаштованими таким чином, відбувається війна, вона не уникне проявів жорстокості й варварства, свідчення чому мислитель знаходить в історії людства з найдавніших часів. У міру ж того, як народи зближуються, уподібнюючись один одному, вони стають все більш здатними на відчуття взаємного співчуття, а їх уявлення про права народів – більш гуманними. На думку, наприклад, А. де Токвіля, войовничість духу демократичного народу зменшується через комплексну дію таких причин: зростання кількості свідомих прихильників миру; збільшення чисельності власників, які прагнуть зберегти своє майно від винищення в ході бойових дій; пом'якшення вдачі і добросердя, породжувана рівністю здатність співчувати; переважання в характері людей раціоналізму над буйних пристрастями, що викликаються бойовими діями. Ця характеристика демократії як засобу поширення гуманістичних цінностей у всьому світі не втратила актуальності і нині.

Цінності свободи, права на усвідомлений вибір особистістю життєвих пріоритетів, плюралізму можливостей реалізації людської гідності є важливими складовими цивілізаційного розвитку та невід'ємними вимогами демократизації. Та чи інша система може бути визнана «цивілізаційною», якщо вона забезпечує культурний прогрес людства; можливості самореалізації особистості, розвиток і реалізацію її індивідуальної духовної свободи. Такий зміст загальноцивілізаційного розвитку людства не в останню чергу визначається сучасними цінностями демократії.

Таким чином, демократія належить до найбільш значущих надбань людства. Демократичні ідеї і принципи, що втілюються у різних типах демократії, стають політично цінністю, на збереження якої орієнтовані освіта, культура, ідеологія. Носієм та виразником цієї цінності покликана бути і громадська думка, яка є відносно самостійним соціальним феноменом стосовно суспільної свідомості в цілому, а в умовах організованого громадянського суспільства – й важливим інститутом демократії. Демократія як політична та правова цінність, як світоглядний ідеал стала невід'ємним елементом політичної свідомості мільйонів громадян.

Демократизація пов'язана з такими домінуючими у сучасному світі цивілізаційними процесами, як децентралізація (поступове подолання централізації з притаманними їй вертикальною структурою, субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі), гуманізація (поступове повернення до цінностей гуманізму на принципово новій основі, через зближення матеріального та духовного рушіїв людського розвитку), інформатизація (показник, за рівнем якого перевіряється й оцінюється ступінь зрілості суспільства, розвиненості країни, а також готовності державної влади до адекватного сучасним потребам виконання свого призначення), індивідуалізація (орієнтація на людину як основного об'єкта і суб'єкта модернізаційного процесу в його сучасному розумінні).

Серед основних чинників, що впливають на розвиток процесу демократизації суспільства на сучасному етапі існування людської цивілізації, можна виокремити:

- втрату привабливості й делегітимацію авторитаризму як моделі національно-державного розвитку внаслідок виявлення його економічної неефективності в якості інструмента модернізації суспільства;
- глобалізацію територіального поширення сучасної демократичної хвилі й масове зростання у світі привабливості демократичних моделей та зразків політичної поведінки внаслідок культурних впливів, що йдуть від західної цивілізації;
- наявність міжнародно-правових стандартів, а також специфічних універсальних чинників (високий рівень індустріального, економічного розвитку, урбанізації, роз-

виненість масових комунікацій; наявність ринкової, конкурентної економіки; соціальний плюралізм; масовий характер освіти), які підтримують демократичні імпульси в різних країнах.

У сучасному світі, що характеризується процесами глобалізації під гаслами модернізації та вестернізації, спостерігається також зворотній процес сплеску національної свідомості, «повернення до свого коріння». І дуже часто будь-які інтеграційні проекти, а особливо Європейський Союз з його безпрецедентним інтеграційним рівнем, сприймається багатьма людьми як цивілізаційний проект, схильний до культурної гомогенізації, як такий, що руйнує національну та релігійну ідентичність.

Тому дуже важливим є усвідомлення того, що участь різних країн світу – у тому числі й України – у цьому інтеграційному проекті, навпаки, може допомогти повніше виразити свою культурну самобутність, зберегти свою національну ідентичність, створити дійсно мультикультурне суспільство, яке зможе нівелювати напруження та агресію, спрямовану на людей з інших груп. А це є важливою складовою поступального руху світової цивілізації.

Незважаючи на відсутність єдиної для всіх системи цінностей, у світовому демократичному політичному просторі все ж діють цінності загальнолюдського характеру, тобто світоглядні ідеали, моральні норми, які відображають досвід усього людства, є спільними для всіх людей незалежно від їх національної, релігійної, політичної приналежності. Саме від людини залежить, на які цінності будуть орієнтуватися сучасне і наступні покоління.

ПОЛІТИЧНА МОБІЛІЗАЦІЯ: СУТЬ ТА ОСНОВНІ ТИПИ

Святослава Бекар

*аспірант кафедри теорії та історії політичної науки
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Термін «мобілізація» нині має кілька значень. У «Тлумачному словнику» С.І. Ожегова і Н.Ю. Шведової він трактується наступним чином:

1) переведення збройних сил з мирного стану в повну бойову готовність; заклик військовозобов'язаних запасу в армію під час війни; перекидання на воєнний стан економіки та державних інститутів країни;

2) приведення кого-небудь або чого-небудь в стан, що забезпечує успішне виконання будь-якого завдання;

Ю. Шведа в «Енциклопедичному словнику» вважає, що мобілізація в політичному лексиконі означає залучення і приведення в готовність сил, засобів, ресурсів, внутрішніх резервів для вирішення певного важливого завдання, здійснення масової кампанії. А політична мобілізація – це залучення політичною партією населення на підтримку своєї політичної програми.

О. Яницький вважає, що мобілізація – це, як правило, відмова від особистих справ і підкорення себе заради суспільного блага: боротьбі за виконання вимог руху, порятунку людей та природи. Мобілізація – це концентрація сил та ресурсів, можливо, із втратами і навіть з ризиком для життя. В «нормальних», не-мобілізованих, умовах накопичення соціального капіталу індивіда потребує часу і власних зусиль, а також часу і знання вчителів,